

- педагогической мысли христианского Средневековья: пособие для учащ. пед. колледжей и студентов вузов: В 2-х тт. Том II: Мир преломился в книге. Воспитание в средневековом мире глазами ученых наставников и их современников [сост., ст. к разделам и коммент. В. Г. Безрогова, О. И. Варьяш]. — М.: АО «Аспект Пресс», 1994. — С. 171–175.
3. Эксле О. Г. Культурная память под воздействием историзма / О. Г. Эксле // Одиссей. Человек в истории. 2001 [гл. ред. А. Я. Гуревич]. — М.: ИВИ РАН, 2001. — С. 176–198.

Северюхіна Ю. М.

Становлення сумптуарного законодавства у західноєвропейській культурі

Проблема дослідження генезису сумптуарного законодавства у контексті розвитку західноєвропейської культури є досить актуальною у наш час. Закони про розкіш постають у ролі регулятивного механізму, покликаного знизити витрати на соціальні та економічні потреби суспільства. Практика обмежувального регулювання має значне поширення у більшості країн, тому виникає можливість стверджувати, що сумптуарні закони є універсальним явищем світової історії, що має аналоги в законодавстві більшості країн світу.

Особливістю даної тематики є та обставина, що проблема у зазначеній постановці не була предметом спеціального дослідження. Проте, окремі її аспекти знайшли своє відображення у роботах цілої низки дослідників, серед яких слід відмітити К. К. Кіллербі, Є. Лавеле, Ф. Б. Мільгаузена, В. Райцле, Ж. Л. Сісмонді [3, 4, 5, 7, 9]. В означених працях виокремлюється декілька історіографічних ліній, що прив'язують їх прийняття до певного фактору або групи чинників: перша, «політична», що припускає, що закони про розкіш були прийняті в інтересах політичного угруповання певної соціальної групи; друга, «економічна», згідно з якою закони були викликані об'єктивними економічними тенденціями у розвитку європейського суспільства; третя, «соціальна», або «ідеологічна», зазначає, що метою законів було створення певних ціннісних установок та орієнтирів, пов'язаних з виконанням суспільних функцій, тобто спроба конструювання певного соціального порядку.

Мета статті полягає у розкритті сутності та складових компонентів формування сумптуарного законодавства у західноєвропейській культурі.

Світовий досвід передових держав світу передбачає адекватний перерозподіл матеріальних благ у суспільстві, зокрема, цьому слугує введення окремого податку на товари та майно, що належать до предметів розкоші. Відомо, що у період з III ст. до н. е. до I ст. н. е. було прийнято більше сорока законів про розкіш у стародавньому Римі [3, с. 88–93]. У свою чергу, треба зазначити, що затвердження та розвиток сумптуарного законодавства у стародавньому Римі є нормативним зразком аналогічного європейського законодавства.

Професор В. Райцле стверджує, що розкіш сама по собі є досить значною для суспільства: «...коли базові потреби людини задоволені та громадянин має змогу одержати їх у повній мірі, держава повинна висунути закон проти надмірної розкоші, за-для забезпечення соціального порядку...» [7, с. 211–214].

Ж. Л. Сісмонді стверджував, що доходи, які розподіляються між усіма соціальними класами суспільства, неодмінно підлягають «справедливому» оподаткуванню, і жоден вид доходу не може виокремлюватися від оподаткування [9, с. 97–101].

Процес формування та становлення сумптуарних законів у європейських державах має значне поширення у різні часи. Дослідниця К. К. Кіллербі у роботі «Сумптуарне право в Італії, 1200–1500» зазначає, що у період з 1200 по 1500 рр. було прийнято понад 300 законів проти розкоші в Італії [3]. Закони проти розкоші в основному зводилися до введення заборон на носіння одягу певного покрою або кольору, прикрас, заборону на вживання делікатесних продуктів харчування і напоїв, участі в різного роду видовищах і розвагах. У XV столітті у містах Італії було прийнято приблизно 83 сумптуарні закони, та у подальшому їх кількість зросла більш ніж у два рази у наступні два століття.

С. П. Вобан у трактаті «Королівська десятина» різко розкритикував французьку фінансову систему та пропонував замінити усі існуючі податки одним — королівською десятиною [2]. У свою чергу, французький дослідник звертає увагу, що держава не може забезпе-

чувати внутрішній порядок у суспільстві, якщо громадяни не нададуть державі необхідні для цього кошти, які вилучаються у вигляді податків, зокрема податків на розкіш [2, с. 45–47].

Французький просвітитель Ш. Л. Монтеск'є у своїй праці висловлював погляди стосовно ролі та значення податків на розвиток суспільства та стверджував: «Закони повинні внести деякий порядок у спосіб стягнення податків, аби він не став важчим, ніж самі податки. Важкі податки викликають непосильну працю; праця — виснаження; виснаження — дух лінощів» [6, с. 154–158].

Аналогічні закони проти розкоші можна віднайти у Англії та Франції, які стосувалися переважно обмежень у використанні пурпурових матерій, заборон на носіння предметів жіночого вжитку (косметика, одяг, прикраси), інтер'єру (меблі, посуд, килими), делікатесні продукти харчування і дорогі вина [4, с. 76–79]. У німецьких містах, таких як Франкфурт, Брауншвейг та Ульм існували закони проти розкоші, які переважно обмежували витрати громадян на проведення та організацію бенкетів на понад встановлену суму, яка затверджена законом [4, с. 123–127].

Французький політик і філософ Ж. Боден зазначає, що «податки на розкіш не повинні стягуватися без згоди підданих: монарх не може обкладати підданих податками без їх згоди, оскільки ніхто не має права брати чуже майно без волі власника [1, с. 142–144].

Бельгійський економіст Є. Лавеле розкриває поняття розкоші та зазначає її як те, «що спотворює істинні потреби суспільства, тим самим створює хибні потреби, досягти яких для більшості не є можливим» [4, с. 134–135]. Дослідник стверджує: «Християнство засуджує розкіш в ім'я любові до ближнього і смирення, політична економія — в ім'я користі і право — в ім'я справедливості» [4, с. 127–129]. Під предметом розкоші мається на увазі такий предмет, «який задовольняє потреби не першої необхідності та потребує значної кількості коштів та праці, а отже, не є доступним чисельній більшості [4, с. 152–154]. Цікавої точки зору притримувався Ф. Б. Мільгаузен, який у своїй роботі зазначає, що по своїй суті, податок на розкіш визначається примусовим характером діяльності держави та виступає легальним шляхом та способом досягнення сплачуваного податку

з приватної власності суспільства для задоволення необхідних суспільних потреб держави [5, с. 66–78].

Отже, згідно з вищевикладеним, треба зазначити, що одним з найцікавіших явищ суспільного життя європейських держав слід визнати існування так званих «законів про розкіш». За своєю специфікою законодавчі акти законів про розкіш мають певною мірою однаковий зміст і зводяться до введення заборон. Початкові заходи проти демонстрації розкоші були в основному пов'язані з прикрасами та одягом, потім стали превалювати питання організації бенкетів та придбання дорогих страв, і, нарешті, було сфокусовано увагу на нерозумних витратах на дорогі речі у середовищі західноєвропейської культури.

1. Боден Ж. Шість книг о государстве / Жан Боден [пер. с франц. Н. А. Хачатурян]. — М.: Мысль, 1999. — 695 с.
2. Вобан С. П. Королевская десятина / Себастьян Ле Претр де Вобан. — М.: Энциклопедия, 2016. — 278 с.
3. Квашнин В. А. Римские законы о роскоши II в. до н. э. в зеркале современной историографии / В. А. Квашнин // Вестник РГГУ. — Волгоград, 2011. — № 14 (76). — С. 24–81.
4. Лавеле Э. Роскошь и ее общественное значение / Эмиль Лавеле. — М.: Наука, 1978. — 319 с.
5. Мильгаузен Ф. Б. Финансовое право: конспект лекций / Федор Богданович Мильгаузен. — М.: Наука, 1965. — 272 с.
6. Монтескье Ш. Л. О духе законов / Шарль Луи Монтескье [пер. с франц. А. В. Матешука]. — М.: Мысль, 1999. — 674 с.
7. Райцле В. Роскошь — источник благополучия: будущее глобальной экономики / Вольфганг Райцле [пер. с нем. Е. Жевага, И. Минчонок]. — М.: Альпина бизнес букс, 2005. — 194 с.
8. Селунская Н. А. Civitas vs sumptus: континуитет, кризисы, законы против роскоши в традиции гражданской общины Италии / Н. А. Селунская. // Диалог со временем: Альманах интеллектуальной истории. — М.: КРАСАНД, 2009. — С. 49–68.
9. Сисмонди Ж. Л. Новые начала политической экономии / Жан Шарль Леонар Симонд де Сисмонди [пер. с франц. и комм. А. Ф. Кона, Ф. И. Михалевского]. — М.: Директмедиа Пабблишинг, 2008. — 362 с.